

Bland österbottniska emigranter i Sverige 1950

av Harald Wiik

Övermalax Ungdomsförenings utflykt 26 augusti 1932.

(Hur många av dessa ungdomar emigrerade till Sverige?)

”Pappa Alfred Malmberg var mycket aktiv i Ungdomsföreningen och spelade gärna teater, läste dikter mm. Och var med och arrangerade utflykter för medlemmarna.

När han i Sverige genom upprop i Vasabladet januari 1947 kontaktade invandrade österbottningar från Vasatrakten ledde det till att man samlades hos honom på midsommaraftonen 1948 på Särsta gård i Torsåker och bildade den första finlandssvenska invandrarföreningen i Sverige: *Svensk-Österbottningar i Sverige*. Den existerar ännu. Jag vet att han använde stadgan för Ungdomsföreningen när han utarbetade den nya föreningens stadgar.” – *Bengt Malmberg* (bild och bildtext erhållen 7 april 2012)

Malax museiförening r.f.

Inledning

Harald Wiik (1910–1996), som skrivit efterföljande artikel *Bland österbottniska emigranter i Sverige* för Svenska Folkskolans kalender 1950, var föreståndare och lärare i Havras folkskola i Malax 1939–1956. Innan dess var han lärare i Kvevlax kyrkby folkskola.

Åren 1956–1975 var han programchef för österbottniska landskapsprogrammet vid Rundradion och från 1968 redaktionschef för den österbottniska regionalredaktionen.

Harald Wiik var aktiv inom ungdomsrörelsen, bl.a. som sekreterare och som ordförande i SÖU 1939–1956. Han var en flitig skribent som ofta skrev bl.a. i Hufvudstadsbladet och Vasabladet.

Alfred Malmberg (1912–2003), som citeras i artikeln, har utförligt presenterats av sonen Bengt Malmberg i artikeln *Utvandraren Alfred Malmberg från Övermalax i "Aanacko 2013"* utgiven av Malax museiförening och Lions Club Malax. Se <http://museum.malax.fi/Aanacko2013.pdf>

Artikeln *Bland österbottniska emigranter i Sverige* är ursprungligen publicerad i SFV-kalendern 1950. Återpublicerad på Malax museiförenings hemsida med tillstånd av SFV.

Harald Wiik med sina elever i Havras skola 1948–1949 och hälsningstalande vid invigningen av lantbruksutställningen i Övermalax 1950

Alfred Malmberg 1933, då 21 år gammal, samt på cykelfärd i Sverige 1932 med Torsten "Adam" Lindgård (t.h.).

BLAND ÖSTERBOTTNISKA EMIGRANTER I SVERIGE

Harald Wük

Lördagen den 29 juli 1950 hölls ett märkligt möte i Krylbo i Södra Dalarna. Föreningen Svenska österbottningar i Sverige hade kallat till årsmöte och sommarfest. Den tre år gamla föreningens styrelse hade inte behövt kalla för-gäves. Det kom många människor till Folkeis Hus den ljumma julikvällen. De kom från skilda håll och kanter av det svenska folkhemmet. Mest är det unga människor, som de senaste åren, kanske de senaste veckorna, lämnat den österbottniska hembygden för att skapa sig en framtid i Sverige. Men här finns även äldre personer, som kom hit för ett tiotal år sedan, köpte jord och fått sitt på det torra. Till mötet i Krylbo kommer de i egna bilar.

Till de äldre hör föreningens ordförande, jordbrukaren Alfred Malmberg i Torsåker. Malmberg är f. d. malaxbo. Han lämnade hembygden för tio år sedan och blev stor-bonde i sydvästra Gästrikland, den del av landskapet som gränsar till Dalarna. Han är initiativtagare till föreningen Svenska österbottningar i Sverige. Det är också Malmberg som öppnar krylbomötet.

— Det är många nya ansikten, som möter ens blick här i kväll, börjar Malmberg med all rätt. Jag vill också hälsa er som nyss kommit hit speciellt välkommen. Vi hoppas att ni skall bli aktiva medlemmar av denna förening, som vill slå vakt kring allt vad vi äger gemensamt från vårt älskade Svenskösterbotten. Vi har kommit till våra förfäders hemland, vi har det gott och vi har mött många goda och snälla människor här. Det ser kanske ut som det skulle vara överflödigt med denna förening men så är nog inte fallet. Det är dock något särskilt som binder oss samman. Vi känner det innerst inne, när vi möter varandra. Alla känner

vi också på oss att vi inte betraktas som återvändande söner och döttrar till förfäder som kanske utvandrat från just dessa trakter, utan som vilka andra människor som helst vilka invandrat till detta land.

Ja, så säger Alfred Malmberg. Med all rätt kunde han tala om många nya ansikten. De senaste årens, månadernas,

Åttioårige Erik Ehre som
följt med sin son till
Sverige.

Ordförande i föreningen
Svenska österbottningar
i Sverige, Alfred Malm-
berg.

veckornas och dagarnas folkström från Österbotten till Sverige har sannerligen fört många nya ansikten till Krylbo i dag. Somliga har svensk mark under sina fötter för första dagen i sitt liv, andra har varit här några veckor eller månader, en del några år. Nästan alla har kommit hit efter 1940. Det är ogörligt att exakt ange, huru många som emigrerat till Sverige de tio senaste åren. I våra tidningar har man rört sig med siffran 5.000, och då är denna sommars och hösts många utflyttare inte medräknade.

Varför har de flyttat?

Det har getts många svar på den frågan i den finländska debatten. Helt säkert är också orsakerna många. Då jag under krylbomötet och de efterföljande dagarna blir i till-

fälle att samtala med utvandrarna, får jag bekräftelse på många emigrationsorsaker som anförts i diskussion här hemma. Emigranterna talar om de små hemmansdelarna i Österbotten, de mångenstädes otjänliga skiftesförhållandena, de höga skatterna, de höga låneräntorna, avsaknaden av jämna och trygga arbetsmöjligheter på landsbygden, oviljan mot att söka sig till en arbetsplats med övervägande finska arbetare, de höga byggnadskostnaderna, svårigheterna att etablera sig som företagare, det labila läget på penning- och arbetsmarknaden etc.

Men då man på tumanhand resonerar med utvandrarna i Sverige förstärkes intrycket att det politiska spelet är en viktigare emigrationsorsak än man trott och tror här hemma. Man har även kunnat iaktta, både här och bland utvandrarna i Sverige, att varje tillspetsning av det politiska läget har till följd en ökad emigrationslust. För de flesta är Sverige inte heller något främmande land. Många band har bundit dem vid Sverige, och under krigsåren lärde man känna Sverige som en fredens och välmågens idyll, som inte kunde störas av de mäktigas beslut och rådslag. Sveriges radio är till över nittio procent (enligt Ragnar Ölander) österbottningarnas radio. Även genom de rikssvenska tidningarna, som i rätt stora upplagor söker sig till Österbotten, får slättbygdens folk daglig kontakt med det svenska folkhemmet.

Ungdomen på landsbygden, i Sverige liksom hos oss, har också en känsla att »stå utanför» — utanför det intressanta och spännande liv, som vevs fram på filmduken, som visas på veckotidningarnas bildsidor, som skildras i söta, små »noveller», som besjunges i radions grammofontimme. Det är *stadens* liv som filmas, skildras och besjunges. De unga vill inte stå utanför allt detta, som landsbyn har så litet att bjuda av. En längtan växer, längtan föder planer och förhoppningar, reslusten vaknar, och en vacker dag står man på länsmanskontoret för att få hinderlöshetsintyg. Flykten från landsbygden, från ensamheten, från »stå-utanför»-ställningen, från de små förhållandena är i gång. Mången österbottnisk pojkes och flickas utvandring till Sverige har varit en förgrening av problemet flykten från landsbygden.

Vad är det för folk som flyttat?

På den frågan är det också svårt att ge ett exakt svar. Lättast och samtidigt riktigast svarar man möjligen, om

man säger, att bland de österbottniska emigranterna är de mest olika samhällsgrupper och åldrar representerade. Där finns vanliga daglönare, som inte haft så mycket timligt som bundit dem vid hembygden, där finns bondsöner och -dött-rar, där finns yrkesarbetare, där finns också några s. k. in-tellektuella, men där finns även självägande bönder, som lämnat sina skuldfria hemman i hembygden. Just den om-ständigheten, att ett flertal, som haft det relativt bra i hemlan-

*Familjen Karl Ehres utanför sin gård
i Karlfeldts födelseby.*

det, utvandrat, gör en orsaksundersökning vanskelig. Bland utvandrarna finner man ett relativt stort antal unga bönder, som nyss gift sig och startat som självständiga jordbrukare. Startårens svårigheter blev för stora. Hemmansdelen var kanske 4—5 hektar, tredjedelen hade kanske ärvts och de två övriga tredjedelarna hade köpts av syskonen. Så gällde det att bygga för minst en miljon mark, att anskaffa jord-bruksmaskiner, häst och andra djur. Det ville inte hjälpa med ihärdigt arbete. Det gick inte ihop. Räntorna var höga och skattemyndigheterna hade inte något förbarmande. Efter ett missväxtår fattades utvandringsbeslutet. Så många andra hade ju rest, och deras brev berättade om löftesrika saker!

I allmänhet är det duktigt folk som rest över, folk, som

vi inte skulle ha haft råd att förlora. Att några mindre duktiga också blandat sig i utvandrarskaran hör väl till ordningen.

Hur har de det i Sverige?

Detta är en fråga, som man ofta får besvara, då man återvänder från ett besök hos emigranterna. Summerar man intrycket av det som ögonen sett och öronen hört blir det sanningsenliga svaret detta: de har det bra, i vissa fall t. o. m. mycket bra. De som kom till Sverige i början av 40-talet och då köpte jord synes ha det mycket väl ställt. Jordutbudet var då rätt stort, och inflationen, som även drabbat den svenska kronan, har reducerat den faktiska skuldsumman. De låga låneräntorna, 3 procent på första inteckningen av jordbruksfastighet, har även underlättat jordförvärv. Det svenska systemet vid beskattning av jordbruk tilltalar även emigranterna. Jordbruken beskattas efter inkomst och inte efter areal. En mindre del av skatten utgör dock s. k. fastighetsskatt, som utgår oberoende av inkomst. I allmänhet har de österbottniska utvandrarna förvärvat stora jordbrukslägenheter, ofta omkring 50 tunnland men stundom ännu större, fastän 77 procent av bruksarealerna inom det svenska lantbruket är under 20 tunnland. Sverige har således också ett småbruksproblem, och i sammanhanget kan nämnas, att man där genom 1947 års riksdagsbeslut om jordbrukets rationalisering har för avsikt att sätta stopp för en ytterligare delning av bebruksdelarna. 10 hektar har satts som gräns. Man vill nå två mål genom detta beslut: högre räntabilitet för jordbruket och mera folk till andra näringar. Det svenska jordbruket sysselsätter i våra dagar knappt två av Sveriges sju miljoner människor. Industrin kräver oupphörligt flere arbetare. Hittills har landsbygden gett vad industrin, samfärdseln, handeln och den snabbt utvidgade administrationen krävt. Men nu förefaller det som om man skulle ha nått botten. Jordbruket kan inte undvara flere armar. Befolkningssituationen på landsbygden är redan nu, till följd av en mycket större än hos oss skeende flykt från landsbygden, mycket prekär. Ett exempel: på 100 ogifta unga män i giftasåldern på den rena landsbygden finns numera blott ca 50 unga kvinnor till äktenskap lediga i samma ålder. (De lockande äktenskapsannonserna av riks-svenska jordbrukare i våra tidningar har sin förklaring!)

Den svenska industrin och andra stadsnäringar — man

talas i Sverige också om en flykt från kroppsarbete — är således i behov av ökad arbetskraft. En statlig nämnd meddelade på sensommaren i år, att den svenska industrin är i behov av 5.000 utländska arbetare inom det närmaste året.

Detta säger oss, att de österbottniska emigranterna fått arbete. Starten är inte alltid så lysande. De är i allmänhet inte skickade att ta emot ett kvalificerat arbete. De får — på

*Johan Israels och sonen Alfred kör hem hö
på sitt Baggbö utanför Avesta.*

grund av bristande yrkeskunskaper — nöja sig med tungt, smutsigt och lågt avlönat arbete. Somliga går till de stora järnverken, andra blir diversearbetare vid någon gruva eller något byggnadsföretag. En mindre del blir jordbrukare. De ödehemman, som blivit en följd av flykten från landsbygden i Sverige, lockar inte emigranterna. Det blir för kostsamt att sätta dessa förfallna gårdar i skick. De yrkesarbetare, som har en fackföreningsbok i fickan då de kommer över, har det väl förspänt.

Ja, de flesta har det rätt bra i Sverige, men det skulle väl förvåna om så icke vore fallet: Sverige har ju dock lyckligt undgått alla krig sedan 1809! Att en del överdrivna rykten nått hembygden hör väl också till ordningen. Man har t. ex. inte slask- och vattenledning i alla länthem i Sverige; i verkligheten är det 68 procent som är utan dessa viktiga

bekvämlighets- och rationaliseringsanordningar. Bildnings- och nöjesmöjligheterna är i vissa fall t. o. m. sämre än hos oss på den svenska landsbygden.

Jag frågade flera unga flickor och pojkar, om alla förhoppningar uppfyllts. De var litet tveksamma, då de skulle ge svar. Somliga kunde inte dölja en viss besvikelse. De hade nog arbete och rätt bra betalt, men det var någonting de ville säga, någonting som inte riktigt ville komma fram. De stod kanske sist och slutligen inte så utanför därhemma. Det var litet svårt att komma i gemenskap med den rikssvenska ungdomen. Och det där som de sett på filmen, läst om i veckotidningarna och hört besjungas i radion var kanske lika långt borta här som i Österbotten. Nej, det var nog inte riktigt som de tänkt sig det hela. Somliga tyckte att den svenska ungdomen var för flabbig och frigjord. Även den jagade efter någonting som den inte riktigt visste vad det var, jagade efter vind, men här var farten mera uppdriven, jagandet mera intensivt. — Många emigrantungdomar längtade efter en festkväll i hembyns ungdomshus!

I sitt välkomsttal i Krylbo nämnde Alfred Malmberg om en sak, som kom gästen från hembygden att spetsa öronen. »Alla känner vi också på oss att vi inte betraktas som återvändande söner och döttrar till förfäder som kanske utvandrat från just dessa trakter...» — så föll hans ord. Ja, säger Malmberg, då jag för denna fråga på tal i hans trevna hem på Särsta gård i Torsåker, det är nog på det sättet. Det är inte så lätt att smälta in i den svenska folkgemenskapen. Jag menar inte att vi på något vis blir förföljda eller i den stilen, långt därifrån, men vi är invandrare, utbys, »finnar». Detta är en ömtålig sak för många finlandssvenskar. — Det smärtade oss, säger Malmberg, att våra barn kallades finningar i skolan, och vi som hade varit så stolta över vårt svenska ursprung...

Och när den femhundraåriga skaran i Krylbo sjöng Modersmålets sång, Jag älskar min hembygd och Slumrande toner var det kanske inte bara av gammal vana och på grund av liten sångrepertoar; där fanns ett patos och en stämning som var omissskännligt äkta. Den som var gäst i församlingen kunde dock inte undgå att göra många reflexioner, då menigheten kom till strofen: Flamma forneld, lys vår gärning, lys genom tiden, för sönerna väg hem till fädernas gård...

Fädernas gård, var det Sverige eller Österbotten? Både — och. För somliga det ena, för somliga det andra.

Och folkströmmen till Sverige fortsätter!

Den kommer förmodligen också att fortsätta, så länge dragkampen i världen gör livet i gränstrakterna otryggt, (många utvandrare lever nämligen i den uppfattningen att ett eventuellt framtida krig inte kan beröra Sverige; det har ju alltid stått utanför), så länge Sverige kan bjuda en högre levnadsstandard än den österbottniska hembygden, så länge vårt fattiga land inte kan underlätta startmöjligheterna för unga människor, så länge vi på vår landsbygd saknar jämna och trygga utkomstmöjligheter för överskottsbefolkningen och lönande binärningar till småbruket, så länge läget på vår arbets- och penningmarknad är labilt och osäkert samt så länge vår landsbygd i många avseenden är bortglömd i kulturellt och socialt avseende.

KALENDER 1950

Foto Ivar Ekström

Några av Strömsfors bruks hädangångna trogna arbetare, meder och andra yrkesmän av den gamla stammen.

SVENSKA FOLKSKOLANS VÄNNER